

Brussel, 18 juni 2019
(OR. en)

10446/19

ELARG 30
COWEB 86

RESULTAAT BESPREKINGEN

van:	het secretariaat-generaal van de Raad
aan:	de delegaties
nr. vorig doc.:	10337/1/19 REV 1
Nr. Comdoc.:	COM(2019) 260 final
Betreft:	UITBREIDING EN HET STABILISATIE- EN ASSOCIATIEPROCES – Conclusies van de Raad

Voor de delegaties gaan hierbij conclusies van de Raad over de uitbreiding en het stabilisatie- en associatieproces, die op 18 juni 2019 door de Raad zijn aangenomen.

RAAD ALGEMENE ZAKEN

**CONCLUSIES VAN DE RAAD OVER DE UITBREIDING EN HET STABILISATIE-
EN ASSOCIATIEPROCES**

1. De Raad neemt nota van de mededeling van de Commissie van 29 mei 2019 over het uitbreidingsbeleid van de EU, en van de verslagen over Montenegro, Servië, Turkije, Noord-Macedonië, Albanië, Bosnië en Herzegovina, en Kosovo*.
2. De Raad bevestigt **zich voor uitbreiding te zullen inzetten**; uitbreiding blijft kernbeleid van de Europese Unie, in overeenstemming met de hernieuwde consensus over uitbreiding, die door de Europese Raad van 14 en 15 december 2006 en in de daaropvolgende Raadsconclusies is bekrachtigd. Uitbreiding is nog altijd een strategische investering in vrede, democratie, welvaart, veiligheid en stabiliteit in Europa. De Raad herhaalt dat de Europese kernwaarden omarmen en zich eraan committeren een keuze is, en die keuze blijft essentieel voor alle partners die tot de EU willen toetreden. In lijn hiermee blijft de Raad van de partners verwachten dat zij hun verantwoordelijkheid nemen, sterk toegewijd zijn aan de Europese waarden en zich krachtig blijven inzetten voor noodzakelijke hervormingen in het belang van hun bevolking. Herinnerend aan de agenda van Thessaloniki en de verklaring van Sofia wijst de Raad andermaal op de ondubbelzinnige steun van de EU voor het Europese perspectief van de landen van de Westelijke Balkan. De EU is vastbesloten haar betrokkenheid op alle niveaus te vergroten en te intensiveren om de politieke, economische en sociale transformatie in de regio te ondersteunen, onder meer door steun te blijven verlenen op basis van de concrete vooruitgang die de Westelijke Balkan boekt op het gebied van de rechtsstaat, alsmede inzake sociaal-economische hervormingen. Turkije blijft een kandidaat-lidstaat en op vele gebieden een belangrijke partner.

* Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244 (1999) van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

3. In aansluiting op voorgaande Raadsconclusies en in het kader van de politieke criteria van Kopenhagen en het stabilisatie- en associatieproces, dat het gemeenschappelijk kader blijft voor de betrekkingen met de landen van de Westelijke Balkan, herhaalt de Raad dat er, conform de hernieuwde consensus inzake uitbreiding, **eerlijke en strikte voorwaarden** moeten worden gehanteerd en dat het **beginsel van de eigen merites** in acht moet worden genomen. De Raad benadrukt in dit verband dat de EU haar eigen ontwikkeling moet kunnen aanhouden en verdiepen, ook haar vermogen om nieuwe leden op te nemen.
4. Gelet op het algemene beeld van de huidige hervormingen bij de partners, zoals door de Commissie gerapporteerd, benadrukt de Raad dat de aandacht moet blijven uitgaan naar **fundamentele hervormingen** om hardnekkige structurele tekortkomingen te verhelpen op het gebied van de rechtsstaat, de grondrechten, de werking van de democratische instellingen en de hervorming van het openbaar bestuur, en wat betreft ontwikkeling en concurrentievermogen. Een solide staat van dienst wat de uitvoering van hervormingen betreft en concrete en tastbare resultaten op deze cruciale terreinen blijven essentieel, met name voor het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen.

5. De Raad memoreert dat de **rechtsstaat** een van de fundamentele waarden is waarop de EU is gegrondvest, en de kern vormt van zowel het toetredings- als het stabilisatie- en associatieproces. Aangezien slechts enkele partners op dit cruciale gebied vorderingen hebben gemaakt, blijft geloofwaardige en duurzame vooruitgang een van de grootste uitdagingen, die prioritair moet worden aangepakt, met name door te zorgen voor een onafhankelijke, onpartijdige, verantwoordingsplichtige en efficiënte rechterlijke macht, en bij de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, en van witwassen. Ook moet meer worden gedaan voor de bescherming van de **grondrechten**, onder meer de rechten van leden van minderheden, voor de uitvoering van de toezeggingen die zijn gedaan met betrekking tot objectieve en zelfidentificatie, de niet-discriminerende behandeling van nationale minderheden en de bestrijding van discriminatie van kwetsbare groepen zoals de Roma en lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders en interseksuelen (LHBTI). Ook het eigendomsrecht moet worden gewaarborgd. De situatie op het gebied van de vrijheid van meningsuiting en de onafhankelijkheid van de media is steeds zorgwekkender, en daar moet bij voorrang op een vastbesloten en effectieve manier iets aan worden gedaan. De Raad herhaalt dat dringend concrete stappen moeten worden ondernomen om intimidatie van, bedreigingen tegen en aanvallen op journalisten en andere media-actoren te voorkomen, en om zulke zaken op te lossen waar ze zich voordoen. Voorts moet meer werk worden gemaakt van de bevordering van gendergelijkheid en de eerbiediging van vrouwen- en kinderrechten. Tevens is het essentieel dat de **overheidsdiensten verder worden hervormd**, met inbegrip van depolitisering en meer professionalisme, om het bestuur op alle niveaus te verbeteren. De goede **werking en de onafhankelijkheid van de democratische instellingen** blijven van cruciaal belang, waaronder versterkte parlementaire controle. De Raad neemt met bezorgdheid nota van de aanhoudende neiging om parlementen te boycotten, en herhaalt dat een inclusieve politieke dialoog, met name in de parlementen, en een sterkere rol voor maatschappelijke organisaties essentiële onderdelen blijven van een goed werkende democratie. De Raad wijst nogmaals op het belang van vrije, eerlijke en transparante verkiezingen, overeenkomstig de OVSE-normen, en wijst op de noodzaak om de aanbevelingen van de OVSE volledig op te volgen.

6. Met betrekking tot de **economische criteria** verwelkomt en deelt de Raad de analyse van de Commissie dat de belangrijke structurele economische en sociale uitdagingen moeten worden aangepakt. In de wetenschap dat vooruitgang op deze terreinen en vooruitgang inzake de rechtsstaat en het gerechtelijk apparaat met elkaar verbonden zijn, moedigt de Raad alle partners aan om op basis van hun economische hervormingsprogramma's uitvoering te geven aan de maatregelen genoemd in de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog tussen de EU en de Westelijke Balkan en Turkije van 17 mei 2019. Het is van primordiaal belang ervoor te zorgen dat buitenlandse directe investeringen de sociaal-economische, ecologische en financiële duurzaamheid niet ondermijnen, en dat alle investeringen volledig transparant zijn, met name als er aanbestedingsprocedures mee gemoeid zijn. Bijzondere aandacht dient uit te gaan naar het risico van een buitensporige schuldenlast en, met name in de Westelijke Balkan, naar het overdragen van controle over strategische bezittingen en hulpbronnen. Dienovereenkomstig verwacht de Raad de volledige toepassing, naar de letter en naar de geest, van de stabilisatie- en associatieovereenkomsten. De Raad memoreert dat de EU veruit de grootste handelspartner van de Westelijke Balkan en Turkije blijft voor zowel invoer als uitvoer. De Raad herhaalt hoe belangrijk het is dat braindrain wordt tegengegaan, nieuwe mogelijkheden worden gecreëerd en wordt gezorgd voor een positief perspectief voor **jongeren**. In dit verband juicht de Raad het toe dat in mei 2019 in Boekarest een conferentie is gehouden rond de vraag "Hoe beter inspelen op de Europese aspiraties van de jongeren in de Westelijke Balkan?".

7. De Raad toont zich zeer verheugd over de historische **Overeenkomst van Prespa**. Het is een bijzondere verwezenlijking en een voorbeeld voor de regio en daarbuiten. Hij prijst de moed en vastbeslotenheid van de betrokken partijen.

Goede nabuurschapsbetrekkingen en regionale samenwerking blijven essentiële elementen van het uitbreidingsproces en van het stabilisatie- en associatieproces.

De Raad is ingenomen met de vorderingen en wijst andermaal op het belang van regionale samenwerking, met name van **connectiviteit** binnen de regio en met de EU. Hij toont zich ook ingenomen met de in april 2019 in Belgrado ondertekende regionale roamingovereenkomst, die burgers en bedrijven in de regio aanzienlijke voordelen zal opleveren. De Raad schaart zich volledig achter constructieve initiatieven en structuren die inclusieve regionale samenwerking versterken, waaronder macroregionale strategieën van de EU. De Raad roept op tot verdere inspanningen om de last van het verleden af te werpen en **verzoening** te bevorderen, op basis van een klimaat van verdraagzaamheid, inclusiviteit en vertrouwen, en met een sterke betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld.

De inspanningen in verband met vermiste personen moeten worden opgevoerd. Verklaringen en acties die betrekkingen van goed nabuurschap en vreedzame geschillenregeling schaden, moeten worden vermeden. Er zijn nog steeds beslissend optreden en een zeer sterke politieke vastbeslotenheid nodig om uitstaande bilaterale geschillen te regelen. De Raad herinnert aan het belang van de uitvoering van bilaterale overeenkomsten, waaronder de Overeenkomst van Prespa en het Verdrag inzake goed nabuurschap met Bulgarije.

De Raad blijft voorts herhalen dat het van belang is binnenlandse oorlogsmisdrijven zonder discriminatie effectief te behandelen, straffeloosheid tegen te gaan en de verantwoordingsplicht te waarborgen; daartoe moet op zinvolle wijze regionaal worden samengewerkt, en moet volledig worden samengewerkt met en steun worden verleend aan het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen en de Speciale Kamers. Openstaande geschillen en kwesties moeten in overeenstemming met het internationaal recht en gevestigde beginselen, onder meer het akkoord inzake statenopvolging, worden opgelost.

8. De Raad herhaalt dat het belangrijk is dat de samenwerking rond kwesties van buitenlands beleid verder wordt verdiept, en dat de Unie verwacht dat de standpunten beter worden afgestemd op het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**, met name betreffende kwesties waarbij grote gemeenschappelijke belangen op het spel staan, zoals beperkende maatregelen en het aanpakken van hybride bedreigingen. De keuze voor toetreding tot de EU betekent het delen van de beginselen, waarden en doelstellingen die de Unie in haar nabuurschap en daarbuiten wil bevorderen, inclusief volledige aanpassing aan het buitenlands en veiligheidsbeleid en het zich onthouden van maatregelen die daar afbreuk aan doen.
9. De Raad onderkent met name het belang van **visumliberalisering** voor burgers, maar moedigt de Commissie aan de continue uitvoering van alle benchmarks voor visumliberalisering nauwgezet te blijven volgen en erover te blijven rapporteren. De Raad herinnert aan het opschortingsmechanisme en spoort de betrokken autoriteiten aan meer te doen om het hardnekkige probleem van de kennelijk ongegronde asiolverzoeken aan te pakken en de inspanningen ter voorkoming en bestrijding van de georganiseerde misdaad verder op te voeren.
10. Terrorisme, radicalisering en georganiseerde misdaad brengen nog altijd de veiligheid van de EU en de hele regio in gevaar. In overeenstemming met eerdere conclusies van de Raad en de Europese Raad herinnert de Raad aan het belang van verdere intensivering van de samenwerking met Turkije en de Westelijke Balkan op het gebied van **terrorismebestrijding**, met name in verband met de strijd tegen buitenlandse terroristische strijders, terrorismefinanciering, de voorkoming en bestrijding van radicalisering, verscherpte grenscontroles en de illegale handel in vuurwapens en lichte wapens. De operationele samenwerking is weliswaar versterkt, maar er zijn verdere inspanningen nodig in de **strijd tegen georganiseerde criminaliteit**, en op dit gebied moet een solide staat van dienst worden opgebouwd. Herinnerend aan de steun van de EU, met name via regionale samenwerkingsmechanismen en -initiatieven, en aan coördinatie door de Integrative Internal Security Governance blijft de Raad de partners oproepen om de wettelijke en operationele maatregelen op al deze gebieden verder te intensiveren en te handhaven.

11. De Raad prijst Turkije en de Westelijke Balkan voor hun inspanningen en voortdurende constructieve medewerking inzake **migratie**, die duidelijke resultaten hebben opgeleverd. De Raad memoreert dat de uitvoering van de verklaring EU-Turkije en de steun voor partners langs de Westelijke Balkanroute dienen te worden voortgezet. Er moet meer worden ondernomen om voldoende bestuurlijke en handhavingscapaciteit te creëren met het oog op het aanpakken van de migratieproblemen, met inbegrip van de bestrijding van migrantensmokkel. De Raad herhaalt dat de Unie vastbesloten blijft om voort te bouwen op de reeds bereikte resultaten en om financiële steun en technische bijstand te verlenen om de samenwerking op dit gebied te versterken, mede door middel van de EU-faciliteit voor vluchtelingen in Turkije. De Raad juicht het toe dat de onderhandelingen over de statusovereenkomsten met vijf partners uit de regio zijn afgerond, waardoor de Europese grens- en kustwacht kan worden ingezet.
12. De Raad blijft wijzen op het belang van **strategische communicatie**, waaronder ook het beter bestand maken van de partners tegen desinformatie. De Raad onderstreept dat het tot de verantwoordelijkheid van alle partners behoort om duidelijk te communiceren over de voordelen en verplichtingen van uitbreiding, en om tegelijk hun eigen toewijding aan de EU-waarden en de daarvoor noodzakelijke hervormingen te tonen. Het blijft tevens cruciaal dat de EU en de lidstaten blijven streven naar een meer effectief beleid inzake strategische communicatie, zowel met de partners als met EU-burgers, meer bepaald via de taskforce StratCom Westelijke Balkan.
13. De Raad herinnert aan de doorlopende aanzienlijke **financiële en technische steun van de EU** voor het uitbreidingsproces en het stabilisatie- en associatieproces, met name in de vorm van het instrument voor pretoetredingssteun (IPA). Het accent moet blijven liggen op de belangrijkste prioritaire gebieden en op nauwere samenhang tussen de financiële steun en de algemene voortgang, en de door de partners bereikte resultaten, bij de uitvoering van de pretoetredingsstrategie. In dit verband herinnert de Raad aan het standpunt in zijn partiële algemene oriëntatie betreffende het IPA III, waarin de beginselen voor het differentiëren van de bijstand naar gelang van de prestaties en voor de eerlijke verdeling van bijstand zijn opgenomen.
14. De Raad herinnert aan het belang van de uitvoering van de **prioriteitenagenda van Sofia**. Hij neemt nota van het verslag van de Commissie over de uitvoering van de **strategie voor de Westelijke Balkan** en de prioriteitenagenda van Sofia, verwelkomt de geboekte vooruitgang en moedigt verdere tenuitvoerlegging aan.

UITBREIDING

MONTENEGRO

15. De Raad verwelkomt de **algemene vooruitgang** in de toetredingsonderhandelingen met Montenegro, waarbij tot dusver 32 van de 35 hoofdstukken werden geopend en 3 hoofdstukken voorlopig werden afgesloten. Op de meeste gebieden is belangrijk werk verricht inzake de aanpassing aan het *acquis*. Aangezien het institutionele kader echter is voltooid en het wettelijke kader grotendeels aanwezig is, is het nu van cruciaal belang dat het hele rechtsstatelijke systeem concretere resultaten en een solide en duurzame staat van dienst oplevert. Met name beklemtoont de Raad dat vooruitgang in de hoofdstukken betreffende de rechtsstaat en de grondrechten, zoals aangegeven in het onderhandelingskader, van essentieel belang is en bepalend zal blijven voor het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen. Montenegro moet daarom voortaan proactiever en meer en krachtiger gaan hervormen - met name op kritieke gebieden zoals mediavrijheid, bestrijding van corruptie en mensensmokkel - om te voldoen aan de tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24. Alleen wanneer aan de genoemde criteria is voldaan, zal de EU, ter afsluiting van de ijkpunten, de voorwaarden inzake rechtsstatelijkheid kunnen vaststellen waaraan Montenegro voorafgaand aan het sluiten van deze hoofdstukken zal moeten voldoen.

16. De Raad dringt er bij Montenegro sterk op aan duidelijke politieke wil aan de dag te leggen in de **strijd tegen corruptie en georganiseerde criminaliteit**, witwaspraktijken en mensenhandel, en aanzienlijk meer inspanningen te leveren, onder meer door werk te maken van effectieve opsporing, vervolgingen en definitieve veroordelingen, en de inbeslagneming en confiscatie van crimineel vermogen te verbeteren. Ook is een krachtig strafrechtelijk optreden tegen corruptie op hoog niveau nodig. De Raad roept Montenegro op een veilig klimaat te garanderen dat bevorderlijk is voor de **vrijheid van meningsuiting** en de onafhankelijkheid van de media, ook door bij hoge voorrang meer in te zetten op het onderzoeken en oplossen van zaken waarbij journalisten zijn aangevallen. Het is van cruciaal belang dat de onafhankelijkheid van de nationale publieke omroep wordt gewaarborgd en dat een doeltreffend zelfregulerend mechanisme voor alle media-instanties in het leven wordt geroepen. De Raad onderstreept dat hij op dit punt van alle betrokken instellingen en actoren een sterke politieke wil en een oprechte betrokkenheid verwacht. Er zijn ook verdere inspanningen nodig om **het openbaar bestuur te hervormen** en de bestuurscapaciteit en onafhankelijkheid van de instellingen te vergroten, met name van de rechterlijke macht.
17. De Raad wijst erop dat **electorale hervormingen** van levensbelang zijn om opnieuw het vertrouwen van de kiezer te winnen; hij verwacht van alle partijen dat zij hun verantwoordelijkheid nemen en **in het parlement** en ook in de tijdelijke parlaments-commissie voor de hervorming van de kieswetgeving en andere wetgeving, een constructieve en inclusieve politieke dialoog hervatten, mede om voortgang te maken met het toetredings-proces van Montenegro.
18. Wat **economische hervormingen** betreft, merkt de Raad met tevredenheid op dat de economie nog altijd uitbundig groeit. In overeenstemming met de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog roept de Raad Montenegro op de overheids-schuldquote af te bouwen, de budgettaire governance te versterken, de resterende oninbare leningen af te wikkelen, het regelgevingskader te verbeteren, een integrale strategie te ontwikkelen voor het voortdurend analyseren en terugdringen van de informele economie, het nieuwe wetgevingskader inzake overheidsopdrachten, publiek-private partnerschappen en concessies aan te nemen en uit te voeren, en de arbeidsparticipatie te vergroten.

19. De Raad is uitermate verheugd over de constructieve positieve rol die Montenegro bij de verdere uitbouw van **regionale samenwerking** en het bevorderen van **goede nabuurschapsbetrekkingen** blijft vervullen.
20. De Raad blijft Montenegro nadrukkelijk prijzen voor zijn consequente medewerking rond kwesties van buitenlands beleid, en met name voor het feit dat Montenegro zich volledig blijft afstemmen op het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**. Ook is hij verheugd dat Montenegro actief blijft deelnemen aan missies en operaties in het kader van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

SERVIË

21. De Raad verwelkomt de **algemene vooruitgang** in de toetredingsonderhandelingen, waarbij tot dusver [16] van de 35 onderhandelingshoofdstukken werden geopend en 2 hoofdstukken voorlopig werden afgesloten. Servië is op een aantal gebieden blijven werken aan de aanpassing van zijn wetgeving aan het *acquis*. De Raad beklemtoont echter dat vooruitgang in de hoofdstukken betreffende de rechtsstaat en de grondrechten, en in de normalisering van de betrekkingen van Servië met Kosovo, zoals aangegeven in het onderhandelingskader, essentieel en bepalend zal blijven voor het tempo van de toetredingsonderhandelingen in het algemeen. De uitvoering van tussentijdse ijkpunten voor de hoofdstukken 23 en 24 is van essentieel belang en moet verder als leidraad worden gebruikt voor toekomstige hervormingen en zo tot een solide staat van dienst leiden.
22. De Raad merkt op dat de integratie in de EU nog steeds het strategische doel van Servië is en moedigt de Servische autoriteiten aan om zich te committeren aan de **Europese waarden** en die te bevorderen, en herinnert eraan dat de Servische regering dit in het publieke debat actiever en ondubbelzinniger moet uitdragen.
23. De Raad vraagt Servië met klem om zich vooral op zijn hervormingen te richten en daar veel meer vaart achter te zetten, en met concrete en tastbare resultaten te komen op elementaire gebieden, met een speciaal accent op **rechtsstatelijkheid**.

- Er moet bijzondere aandacht blijven voor de onafhankelijkheid en de algemene efficiëntie van de **rechterlijke macht**, mede door de lopende constitutionele hervormingen, en voor de daadwerkelijke doorvoering van hervormingen op dit gebied. Servië moet tot tastbare resultaten en een duurzame staat van dienst komen, met effectieve opsporing, vervolgingen en definitieve veroordelingen, met name wat betreft de **bestrijding van corruptie, georganiseerde criminaliteit en witwassen**.
- Het gebrek aan vooruitgang op het gebied van de **vrijheid van meningsuiting** blijft zeer zorgwekkend. De Raad roept Servië met klem op om een veilig klimaat te garanderen voor de ongehinderde uitoefening van het recht op vrije meningsuiting en voor de onafhankelijkheid van de media, mede door zich meer in te spannen om aanvallen op journalisten te onderzoeken. De Raad neemt nota van de vooruitgang die is geboekt bij het uitstippelen van de mediastrategie, maar dringt er bij Servië op aan prioriteit te geven aan het op transparante en inclusieve wijze vaststellen en effectief ten uitvoer leggen van deze strategie.
- Servië moet bijzondere aandacht blijven besteden aan de volledige eerbiediging van de **grondrechten**, inclusief de bescherming van de meest kwetsbare groepen, en aan de niet-discriminerende behandeling van nationale minderheden in heel Servië, vooral op gebieden als onderwijs, het gebruik van minderheidstalen, toegang tot de media en erediensten in minderheidstalen. De goede werking van de raden voor nationale minderheden blijft belangrijk. Gevallen van haatzaaiende uitlatingen, intimidatie en aanvallen moeten onmiddellijk daadkrachtig worden aangepakt. De Raad vraagt nogmaals om de daadwerkelijke implementatie van de desbetreffende strategische documenten.
- Voorts moeten de transparantie, de kwaliteit van het wetgevingsproces, inclusiviteit en het echte **partijoverschrijdend debat** worden verbeterd, onder meer door een gunstig klimaat voor het maatschappelijk middenveld te bevorderen. Verdere vorderingen met de goede werking van onafhankelijke organen en van democratische instellingen, waaronder parlementair toezicht, blijven dringend nodig.
- De Raad onderstreept dat de vorige aanbevelingen van internationale **verkiezings**waarnemers bij voorrang en ruim voor de volgende verkiezingen moeten worden opgevolgd.
- De Raad wijst er nog steeds op dat het van belang is dat **oorlogsmisdaden** intern worden afgehandeld en er volledige samenwerking nodig is met het mechanisme voor de uitoefening van de residuele functies van de internationale straftribunalen, onder meer door hun uitspraken en besluiten volledig te aanvaarden en ten uitvoer te leggen. De verheerlijking van oorlogsmisdadigers moet worden voorkomen.

24. Wat **economische hervormingen** betreft, stelt de Raad met tevredenheid vast dat er continu vorderingen worden gemaakt. In overeenstemming met de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog moedigt de Raad Servië aan om door structurele hervormingen, met name in de energiesector en op de arbeidsmarkten, en door een betere transparantie en voorspelbaarheid op regelgevingsgebied, zich te blijven inspannen om concurrentiekracht en inclusieve groei voor de lange termijn te bevorderen. Voorts benadrukt de Raad dat Servië zijn handels- en energiebeleid moet afstemmen op het *acquis* van de EU, met name wat betreft de gasmarkt en het Gastrans-project.
25. De Raad wijst er andermaal op dat Servië woord moet houden en zich geleidelijk moet aansluiten bij het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU**, conform het onderhandelingskader, en de huidige neerwaartse trend bij voorrang moet ombuigen.
26. De Raad is verheugd over het feit dat Servië actief blijft deelnemen aan missies en operaties in het kader van het **gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid**.
27. Ook roept de Raad Servië er opnieuw toe op zich geleidelijk bij het **gemeenschappelijk visumbeleid van de EU** aan te sluiten en niet verder daarvan af te wijken.
28. In het kader van de **door de EU gefaciliteerde dialoog** met Pristina moet Belgrado verdere substantiële inspanningen leveren en een gunstig klimaat helpen creëren, en zich onthouden van elke handeling die als provocatie kan worden gezien. De Raad benadrukt dat de huidige status quo niet houdbaar is. Het is van essentieel belang dat de dialoog zo snel mogelijk wordt hervat. Een uitgebreide juridisch bindende overeenkomst moet alle openstaande kwesties aanpakken in overeenstemming met het internationaal recht en het EU-*acquis*, en bijdragen tot regionale stabiliteit. De onverwijld sluiting van een dergelijke overeenkomst, met de hulp van de hoge vertegenwoordiger, is van cruciaal belang opdat Servië en Kosovo vorderingen kunnen maken op hun respectieve Europese trajecten.

De Raad herhaalt dat alle in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog gesloten overeenkomsten moeten worden uitgevoerd. De Raad is in dit verband ingenomen met de verdere consolidatie van de overeenkomst inzake justitie en de volledige tenuitvoerlegging van de telecomovereenkomst.

De Raad betreurt het echter dat er geen vooruitgang is geboekt omtrent de aloude belofte om de afspraken van vorige dialogen ten uitvoer te leggen, waaronder het opstellen van het ontwerpstatuut van de vereniging/gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid in Kosovo, de volledige tenuitvoerlegging van de overeenkomst inzake geïntegreerd grensbeheer en de tenuitvoerlegging van het Energieakkoord. De Raad betreurt tevens dat de brug van Mitrovica nog niet is opengesteld voor alle verkeer, ondanks de voltooiing van de renovatiewerkzaamheden.

29. De Raad is ermee ingenomen dat Servië betrokken blijft bij een aantal **regionale samenwerkings**initiatieven en spoort Servië ertoe aan zich te blijven inspannen voor **betere nabuurschapsbetrekkingen**.

TURKIJE

30. De Raad herhaalt dat hij veel belang hecht aan de EU-betrekkingen met Turkije, een cruciale partner. Hij blijft voorstander van een open en openhartige dialoog, het oplossen van gemeenschappelijke problemen en samenwerking op essentiële gebieden van gemeenschappelijk belang, zoals migratie, terrorismebestrijding, economie en handel. De zitting van de Associatieraad EU-Turkije in maart 2019 bood na vier jaar een gelegenheid om de staat van de betrekkingen tussen de EU en Turkije te bezien.

31. De Raad prijst Turkije voor de grote inspanningen die het levert bij de opvang en het lenigen van de noden van bijna vier miljoen vluchtelingen. Het verder uitvoeren van de **verklaring EU-Turkije**, waarmee de irreguliere en gevaarlijke oversteek wordt beperkt en levens worden gered in de Egeïsche Zee, is in het belang van beide partijen en blijft cruciaal om irreguliere migratie een halt toe te roepen. Versterkt beheer van de gemeenschappelijke grenzen met de EU blijft een prioriteit. In afwachting van de volledige en daadwerkelijke uitvoering van de overnameovereenkomst tussen de EU en Turkije ten aanzien van alle lidstaten, moeten de bestaande bilaterale overnameovereenkomsten en bepalingen in soortgelijke overeenkomsten en regelingen met EU-lidstaten adequaat worden uitgevoerd. Samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken met alle EU-lidstaten blijft essentieel.
32. De Raad herinnert aan zijn conclusies van juli 2016, waarin hij de coup poging van 15 juli scherp veroordeelde, zich solidair verklaarde met de Turkse bevolking en zijn volledige steun betuigde aan de democratische instellingen van Turkije, maar hij heeft zich herhaaldelijk ernstig bezorgd getoond over het feit dat de schaal en reikwijdte van de maatregelen die de autoriteiten in de nasleep hebben genomen, buiten proportie waren. De Raad neemt met grote bezorgdheid kennis van het feit dat een aantal van deze maatregelen zelfs na de opheffing van de noodtoestand van kracht blijft. De Raad herinnert aan de internationale normen en de verplichtingen die Turkije heeft aanvaard en waartoe het zich heeft verbonden. Hij roept Turkije op al deze negatieve trends dringend te keren.

33. De Raad is in het bijzonder bezorgd over de aanhoudende en diep verontrustende achteruitgang van de **rechtsstaat** en in de **grondrechten**, waaronder de vrijheid van meningsuiting. De aanhoudende verslechtering van de onafhankelijkheid en het functioneren van de rechterlijke macht kan niet worden getolereerd, evenmin als de huidige beperkingen, detenties, inhechtenisnemingen, en andere maatregelen tegen journalisten, wetenschappers, leden van politieke partijen, onder wie parlementsleden, mensenrechtenverdedigers, gebruikers van sociale media en anderen die hun grondrechten en fundamentele vrijheden uitoefenen. De recente processen tegen de legitieme en wettige activiteiten van leden van maatschappelijke organisaties wekken diepe bezorgdheid. Turkije moet dringend daadwerkelijk iets doen aan deze negatieve ontwikkelingen en de vele andere ernstige tekortkomingen en onopgeloste problemen die in het Commissieverslag worden vermeld. De Raad neemt met voldoening kennis van het feit dat de actiegroep voor hervorming opnieuw is bijeengeroepen en dat de strategie voor de hervorming van justitie is goedgekeurd. In aansluiting daarop moet Turkije daadkrachtige en concrete stappen zetten om zijn toezeggingen na te komen en duidelijke en tastbare resultaten te boeken. Turkije moet ook intensiever samenwerken met de Raad van Europa en diens bevoegde organen en instellingen, hun belangrijke aanbevelingen opvolgen en alle uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ten uitvoer leggen overeenkomstig artikel 46 van het EVRM. De Raad wijst er nogmaals op dat de meest recente wijzigingen in de Turkse grondwet, waarbij het nieuwe presidentiële stelsel werd ingevoerd, kritisch werden beoordeeld door de Commissie van Venetië, en dat vele checks-and-balances eruit zijn gehaald, waardoor de scheiding der machten in gevaar komt. De Raad herhaalt hoe cruciaal vrije, eerlijke en transparante **verkiezingen** zijn. Hij spreekt weliswaar zijn tevredenheid uit over de hoge opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2019, maar toont zich ook ernstig bezorgd over de eerbiediging van de legaliteit en de integriteit van het verkiezingsproces, met name tegen de achtergrond van recente beslissingen van de Hoge Kiesraad.
34. Wat **economische hervormingen** betreft, neemt de Raad nota van de huidige krimp van de economische activiteit, en van de diepere bezorgdheid over het functioneren van de markteconomie van het land. In overeenstemming met de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog roept de Raad Turkije op te zorgen voor meer fiscale transparantie en geloofwaardigheid, de maatregelen die het vrije verkeer van buitenlands kapitaal belemmeren geleidelijk te beëindigen, de invloed van de overheid in de prijsvorming te beperken en het ondernemingsklimaat te verbeteren, onder meer door de rechtsstaat te versterken. Handelsbelemmeringen of daarmee gelijkgestelde maatregelen die niet in overeenstemming zijn met de douane-unie tussen de EU en Turkije, ook op het gebied van overheidsopdrachten, moeten worden weggenomen.

35. De Raad blijft van Turkije verwachten dat het zich ondubbelzinnig inzet voor **goede nabuurschapsbetrekkingen**, de eerbiediging van internationale overeenkomsten en de vreedzame regeling van geschillen, waarbij het zich eventueel kan wenden tot het Internationaal Gerechtshof. De Raad memoreert en wijst op eerdere conclusies van de Raad en de Europese Raad, onder meer de conclusies van de Europese Raad van 22 maart 2018, waarin de aanhoudende illegale activiteiten van Turkije in de oostelijke Middellandse Zee en de Egeïsche Zee krachtig worden veroordeeld. De Raad spreekt zijn ernstige bezorgdheid uit over de huidige booractiviteiten van Turkije in de oostelijke Middellandse Zee, en betreurt dat Turkije nog geen gehoor heeft gegeven aan de herhaalde oproepen van de Europese Unie om met die activiteiten te stoppen. De Raad onderstreept het ernstige onmiddellijke negatieve effect dat dergelijke illegale acties hebben op de betrekkingen tussen de EU en Turkije. De Raad verzoekt Turkije zich terughoudend op te stellen, de soevereine rechten van Cyprus te eerbiedigen en zich van dergelijke activiteiten te onthouden. De EU zal nauwlettend toezien op de ontwikkelingen en staat klaar om op gepaste wijze en in volkomen solidariteit met Cyprus te reageren. De Raad verzoekt de Commissie en de Europese Dienst voor extern optreden om onverwijld opties voor passende maatregelen in te dienen.

Zoals gesteld in zijn conclusies van 11 december 2006 en van 26 juni 2018, die vervolgens door de Europese Raad werden bekrachtigd, alsook in de verklaring van 21 september 2005, roept de Raad Turkije op zijn verplichtingen uit hoofde van het onderhandelingskader na te komen, met inbegrip van de volledige en niet-discriminerende uitvoering ten aanzien van alle lidstaten van het aanvullend protocol bij de associatieovereenkomst. De Raad herhaalt dat erkenning van alle lidstaten essentieel is. Turkije moet dreigingen en acties vermijden die de goede nabuurschapsbetrekkingen schaden, zijn betrekkingen met de Republiek Cyprus normaliseren en de soevereiniteit van alle EU-lidstaten over hun territoriale zee en luchtruim evenals al hun soevereine rechten, waaronder het recht op de exploratie en exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, eerbiedigen overeenkomstig het EU-recht en het internationaal recht, waaronder Unclos. De EU blijft zich ten volle inzetten voor een integrale regeling van de kwestie-Cyprus. In dit verband herinnert De Raad eraan dat het van cruciaal belang blijft dat Turkije zich inzet voor en bijdraagt tot zo'n oplossing, inclusief de externe aspecten ervan, binnen het VN-kader, overeenkomstig de desbetreffende resoluties van de VN-Veiligheidsraad en conform de beginselen waarop de EU is gegrondvest en het *acquis* van de EU.

36. De Raad herhaalt zijn oproep aan Turkije zich geleidelijk bij het **gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU** aan te sluiten en de aanhoudende neerwaartse trend bij voorrang om te buigen, en herinnert aan zijn standpunt over de toetreding van lidstaten tot internationale organisaties.
37. De Raad constateert dat Turkije zich steeds verder van de Europese Unie verwijdt. Herinnerend aan zijn conclusies van 26 juni 2018, constateert de Raad dat de toetredingsonderhandelingen met Turkije daardoor feitelijk tot stilstand zijn gekomen en dat het openen of sluiten van verdere hoofdstukken niet in overweging kan worden genomen, en er worden geen verdere werkzaamheden gepland omtrent de modernisering van de douane-unie EU-Turkije.

STABILISATIE- EN ASSOCIATIEPROCES

REPUBLIEK NOORD-MACEDONIË

38. De Raad bevestigt zijn conclusies van 26 juni 2018, is zeer verheugd over de historische en unieke Overeenkomst van Prespa en het Verdrag inzake goed nabuurschap met Bulgarije en neemt nota van de aanbeveling van de Commissie om toetredingsonderhandelingen met de Republiek Noord-Macedonië te openen, een en ander op basis van haar positieve beoordeling over de vorderingen die zijn gemaakt en over het naleven van de door de Raad vastgestelde voorwaarden. Gelet op de beperkte beschikbare tijd en het belang van de aangelegenheid, zal de Raad op deze kwestie terugkomen, teneinde zo snel mogelijk en uiterlijk in oktober 2019 een duidelijk besluit ten gronde te kunnen nemen.

ALBANIË

39. De Raad bevestigt zijn conclusies van 26 juni 2018 en neemt nota van de aanbeveling van de Commissie om toetredingsonderhandelingen met Albanië te openen, een en ander op basis van haar positieve beoordeling over de vorderingen die zijn gemaakt en over het naleven van de door de Raad vastgestelde voorwaarden. Gelet op de beperkte beschikbare tijd en het belang van de aangelegenheid, zal de Raad op deze kwestie terugkomen, teneinde zo snel mogelijk en uiterlijk in oktober 2019 een duidelijk besluit ten gronde te kunnen nemen.

BOSNIË EN HERZEGOVINA

40. De Raad neemt nota van het **standpunt van de Commissie** over het verzoek van Bosnië en Herzegovina om toe te treden tot de EU. De Raad zal dit document grondig blijven bestuderen en later dit jaar op dit onderwerp terugkomen. De Raad spoort Bosnië en Herzegovina aan onverwijld de regeringsformatie voort te zetten om de noodzakelijke hervormingen door te voeren. Partijpolitiek en een gebrek aan compromisbereidheid, mogen de legitieme aspiraties van de burgers van Bosnië en Herzegovina om bij de Europese Unie te komen niet in de weg staan.

KOSOVO

41. De Raad wijst nogmaals op het belang van de verdere **tenuitvoerlegging van de stabilisatie- en associatieovereenkomst** met Kosovo. Deze overeenkomst die alleen met de EU is gesloten en de standpunten van de lidstaten over de status onverlet laat, vormt het contractuele kader tussen de EU en Kosovo. De overeenkomst biedt Kosovo de kans op duurzame vooruitgang en toenadering tot de Unie, conform het Europees perspectief van de regio, en schept handels- en investeringsmogelijkheden. De Raad neemt nota van de vooruitgang die bij de uitvoering van de Europese hervormingsagenda is geboekt, en dringt erop aan snel werk te maken van de uitstaande maatregelen. Zij roept alle politieke actoren op om dringend opnieuw het accent te leggen op hervormingen en de Europese agenda van Kosovo te bevorderen ten behoeve van de bevolking.
42. De Raad betreurt ten eerste de beslissingen van de regering om in november 2018 unilaterale tariefverhogingen tot wel 100 % op te leggen voor de invoer uit Servië en Bosnië en Herzegovina, wat indruist tegen de verplichtingen krachtens de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst (Cefta) en de geest van de SAO, en dat non-tarifaire belemmeringen zijn opgelegd. De Raad herhaalt dat deze besluiten de regionale samenwerking ondermijnen, ook die binnen de regionale economische ruimte, en dat ze onmiddellijk moeten worden ingetrokken.

43. De Raad is verheugd over de aanneming van belangrijke wetten op het gebied van de **rechtsstaat** en de **hervorming van het openbaar bestuur** en dringt er bij Kosovo op aan deze wetgeving effectief ten uitvoer te leggen.
44. **Corruptie en georganiseerde misdaad** moeten resoluut worden aangepakt. De Raad blijft zich zorgen maken over politieke inmenging en niet op merites gebaseerde werving en betreurt het dat wegens oorlogsmisdaden veroordeelde personen in officiële functies zijn benoemd, hetgeen in strijd is met de Europese waarden.
45. De Raad wijst nogmaals op het belang van het wegwerken van al lang bestaande zwakke plekken van het **verkiezingsproces** in Kosovo, op basis van de aanbevelingen van eerdere verkiezingswaarnemingsmissies van de EU. De buitengewone burgemeestersverkiezingen van 19 mei 2019 hebben aangetoond dat er nog steeds tekortkomingen bestaan, onder meer activiteiten voorafgaand aan de verkiezingen die de mogelijkheid van volledige democratische deelname aan de verkiezingen beperken.
46. De Raad stelt met bezorgdheid vast dat de algemene situatie in het noorden van Kosovo uiterst moeilijk blijft op het gebied van georganiseerde misdaad, corruptie en de vrijheid van meningsuiting.
47. De **mensenrechten** moeten in heel Kosovo beter worden bevorderd en beschermd, daaronder begrepen de volledige bescherming van cultureel en religieus erfgoed. Er moet werk gemaakt worden van de inclusie en bescherming van leden van minderheden en van Roma, wat onder meer extra inspanningen vergt met het oog op het uitvoeren van het bestaande juridisch kader, het waarborgen van een veilige omgeving en het beschermen van hun eigendomsrechten; ook moeten er inspanningen worden geleverd om de sociale cohesie te versterken.
48. De Raad neemt nota van de verdere vooruitgang bij de **bestrijding van radicalisering, extremisme en terrorisme**. Er zijn extra inspanningen nodig om terrorismefinanciering en rehabilitatie en re-integratie aan te pakken. In dit verband onderstreept de Raad met name de noodzaak van effectieve en intensieve regionale en internationale samenwerking, onder meer met Europol en Eurojust, met volledige inachtneming van hun reglementering en zonder dat wordt vooruitgelopen op de standpunten van de lidstaten over de status van deze partner.

49. In overeenstemming met de gezamenlijke conclusies van de economische en financiële dialoog verzoekt de Raad Kosovo de nodige maatregelen te nemen om aan de begrotingsregels te voldoen, meer te doen ter bestrijding van de informele economie, de hoge werkloosheid, met name de werkloosheid onder jongeren en vrouwen, actief aan te pakken, meer in het onderwijs te investeren en het potentieel voor hernieuwbare energie en energiebesparing te benutten.
50. De Raad dringt erop aan dat Kosovo zich blijft inzetten voor de Speciale Kamers, met volledige inachtneming van zijn internationale verplichtingen en zijn rechtsorde, en om te tonen dat oprechte inspanningen worden geleverd om de rechtsstaat, de fundamentele vrijheden, justitie en verzoening te waarborgen. Het bestaande juridisch kader maakt het mogelijk alle vermeende oorlogsmisdaden terdege te onderzoeken en te vervolgen.
51. De Raad dringt er bij Kosovo op aan om nauw en effectief met EULEX samen te werken. De Raad verwacht met name dat de strafzaken en civiele zaken die EULEX heeft overgedragen aan de bevoegde rechterlijke instanties in Kosovo naar behoren afgedaan zullen worden.
52. In het kader van de **door de EU gefaciliteerde dialoog** met Belgrado, moet Pristina verdere substantiële inspanningen leveren en een gunstig klimaat helpen creëren, en zich onthouden van elke handeling die als provocatie kan worden gezien. De Raad benadrukt dat de huidige status quo niet houdbaar is. Het is van essentieel belang dat de dialoog zo snel mogelijk wordt hervat. Een uitgebreide juridisch bindende overeenkomst moet alle openstaande kwesties aanpakken in overeenstemming met het internationaal recht en het EU-*acquis*, en bijdragen tot regionale stabiliteit. De onverwijld sluiting van een dergelijke overeenkomst, met de hulp van de hoge vertegenwoordiger, is van cruciaal belang opdat Kosovo en Servië vooruitgang op hun respectieve Europese trajecten kunnen maken.

De Raad herhaalt dat alle in het kader van de door de EU gefaciliteerde dialoog gesloten overeenkomsten moeten worden uitgevoerd. De Raad is in dit verband ingenomen met de verdere consolidatie van de overeenkomst inzake justitie en de volledige tenuitvoerlegging van de telecomovereenkomst.

De Raad betreurt het echter dat er geen vooruitgang is geboekt omtrent de aloude belofte om de afspraken van vorige dialogen ten uitvoer te leggen, waaronder het opstellen van het ontwerpstatuut van de vereniging/gemeenschap van gemeenten met een Servische meerderheid in Kosovo, de volledige tenuitvoerlegging van de overeenkomst inzake geïntegreerd grensbeheer en de tenuitvoerlegging van het Energieakkoord. De Raad betreurt tevens dat de brug van Mitrovica nog niet is opengesteld voor alle verkeer, ondanks de voltooiing van de renovatiewerkzaamheden.

53. De Raad memoreert dat voortgang in de normalisering van de betrekkingen met Servië een essentieel onderdeel van de SAO vormt en de ontplooiing van de betrekkingen en de samenwerking tussen de EU en Kosovo schraagt.
54. De Raad erkent het belang van **visumliberalisering** voor de burgers van Kosovo. De Commissie heeft in mei 2016 een formeel voorstel ingediend om Kosovo over te hevelen naar de Schengenlijst van visumvrije landen, en in juli 2018 een verslag over het halen van de resterende benchmarks gepresenteerd. In maart 2019 steunde het Europees Parlement in eerste lezing het voorstel van de Commissie. Het besluit over het voorstel is momenteel in behandeling bij de Raad.
